

**Xuraman Telman qızı Ağayeva,**  
*Bakı Dövlət Universitetinin Sənəd menecmenti kafedrasının dosenti,*  
*pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru*  
*khuraman\_v@mail.ru*

## **ÜMUMMİLLİ LİDER HEYDƏR ƏLİYEVİN ƏSƏRLƏRİ ABŞ KONQRES KİTABXANASINDA**

**Xülasə:** *Tezisdə Ümummilli lider Heydər Əliyevin ABŞ Konqres Kitabxanasında mövcud olan əsərləri və onun haqqında yazılmış mənbələr araşdırılır və tədqiqata cəlb olunur.*

**Açar sözlər:** *siyasi xadim, ümummili lider, informasiya, Konqres, kitabxana, qanun, innovasiya, informasiya axını, milli kitabxana, konfrans.*

Ümummili lider Heydər Əliyev Azərbaycanın inkişafı, ölkəmizin beynəlxalq arenada söz sahibi olması, tanınması üçün əzmlə çalışmış, dövlətçiliyimizin daha da ucalması naminə çox işlər görmüş dünyaca ünlü bir siyasi xadimdir. Bu gün Azərbaycan dünyada tanınırsa, söz sahibidirsə, beynəlxalq miqyaslı layihələrdə iştirak edirsə, Ulu Öndərin zəhmətinin, uzaqgörən siyasətinin nəticəsidir. Heydər Əliyev hətta keçmiş sovet hökuməti rəhbərliyində təmsil olunduğu vaxtlarda da öz doğma vətəni üçün müstəsna işlər görmüş, ürəyi, ruhu hər zaman doğma xalqının, millətinin yanında olmuşdur.

İkinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra onun bilavasitə rəhbərliyi ilə ölkə mədəniyyətinin, elminin, təhsilinin inkişafı naminə çoxsaylı dövlət proqramları həyata keçirilmiş, dövlətin inkişafı naminə bir sıra qanunlar və qərarlar qəbul edilmişdir.

Azərbaycan kitabxanalarının inkişafı Ulu öndərin hər zaman diqqət mərkəzində olmuş, ikinci dəfə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra dünyada ən humanist qanun olan “Kitabxana işi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu qəbul edilmişdir.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin əsərləri dünyanın ən tanınmış kitabxanalarının fondunu bəzəyir. Dünyaca ünlü liderin əsərləri ABŞ Konqres Kitabxanasının da fondunda mövcuddur və orada mühafizə olunur. Bu barədə Milli Kitabxana tərəfində Ümummilli lider Heydər Əliyevin 95 illiyi münasibətilə nəşr olunmuş “Heydər Əliyev: bibliografiya /Layih. rəhb. Ə.Qarayev; tərt.ed.: M.Vəliyeva, M.İbrahimova, A.Hüseynova; elmi red. K.Tahirov; red. G.Səfəraliyeva.- Bakı, 2018.- 680 s.” adlı göstəricidə geniş məlumat var (2). Bu fundamental göstərici Ulu öndərin öz əsərləri və onun

haqqında yazılmış 3205 mənbəni əhatə edilmişdir. Göstəricinin V Hissə Digər xarici dillərdə “Heydər Əliyevlə bağlı Milli Kitabxananın Xarici ədəbiyyat və Beynəlxalq kitab fondunda olan kitablar” adlı bölmənin “Heydər Əliyev dünya kitabxanalarında” adlı alt bölməsində Ümummilli liderin ABŞ Konqres Kitabxanasında mövcud olan 39 kitab, ümumiyyətlə Türkiyə, Argentina, Avstriya, Belçika, Bolqarıstan, Estoniya, Finlandiya, Yaponiya, İsveç, Koreya və digər milli kitabxanalarda mövcud olan 284 kitab haqqında biblioqrafik informasiya verilir.

Bildiyimiz kimi ABŞ Konqres Kitabxanası 1800-cü il aprel 24-də ABŞ prezidenti Con Adamsın göstərişi ilə yaradılmışdır. Prezident kitab alınmasına və saxlanılmasına o vaxtın pulu ilə böyük məbləğdə - 5 000 dollar pul ayırmış və qərar imzalamışdır ki, kitabxananı ancaq prezidentlər, Konqresin üzvləri ziyarət edə bilərlər. O vaxtdan etibarən kitabxananın adı Konqres Kitabxanası qalmışdır (5).

Konqres Kitabxanası Britaniya Milli Kitabxanasından sonra dünyanın ən böyük kitabxanası hesab olunur. Onun fondlarında saxlanılan kitablar 470 dildədir, yarısından çoxu ingilis dilindədir. Ümumi kitab fondu hazırda 180 milyondan çoxdur.

Konqres Kitabxanasının rəsmi üzvlərinin sayı 150 milyon, illik ziyarətçilərin sayı 1,75 milyon nəfərdir. Konqres Kitabxanasında 75,7 milyon əlyazma, 5,6 milyon xəritə, 17,5 milyon mikrofilm, 1,9 milyon hərəkətli şəkil, 8.2 milyon not əsəri, 17,5 milyon vizual material, 2 milyon digər əşyalar (maşınla oxuna bilən əşyalar da daxil olmaqla) vardır. Son məlumata görə kitabxanada 3194 nəfər daimi işçi çalışır.

Kitabxana 802,1 milyon ABŞ dolları büdcə səlahiyyətləri ilə fəaliyyət göstərir (4).

2016-cı ildə eks prezident Barak Obama, Merilend ştatının Baltimor şəhərindəki Enoch Pratt Pulsuz Kitabxanasının baş icraçı direktoru, kitabxanaçı dr. Karla Haydeni Konqresin 14-cü Kitabxanaçısı vəzifəsinə namizəd göstərdi. Karla Hayden 14 sentyabr 2016-cı ildə Konqresin 14-cü Kitabxanaçısı kimi and içdi. Milli Kitabxanaya rəhbərlik edən ilk qadın və ilk afroamerikalı Hayden 24 fevral 2016-cı ildə prezident Barak Obama tərəfindən bu vəzifəyə irəli sürüldü və onun namizədliyi iyulun 13-də ABŞ Senatı tərəfindən təsdiqləndi (4).

Axtarış əsasında ABŞ Konqres Kitabxanasının kolleksiyasında Ümummilli lider Heydər Əliyevlə bağlı 2021-ci ilə qədər cəmi 55 əsərin mühafizə olunduğu müəyyən olundu. Bu əsərlərdən 4 azərbaycan, 4 rus dilində olmaqla 8 əsər ümummilli liderin qələmindən çıxan əsərdir. 4 əsər isə 2018-2021-ci illərdə Heydər Əliyevlə bağlı keçirilmiş konfrans materialıdır. 43 əsər haqqında

yazılmış mənbədir. Onlardan 33 mənbə Azərbaycan dilində, 6 mənbə ingilis dilində, 1 mənbə türk dilində, 3 mənbə isə rus dilindədir.

Ümummmili lider Heydər Əliyevin ABŞ Konqres Kitabxanasında Azərbaycan dilində yazdığı 4 əsəri saxlanılır. Bu əsərlərin hamısı Bakıda nəşr olunmuşdur. Konqress kitabxanasına daxil olan ilk əsəri “Əliyev, Heydər. Gələcək bizimdir /Heydər Əliyev.- Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1966.- 45 s.”adlı əsərdir. Əsər Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında 1966-cı ildə nəşr olunmuş və 1978-ci ildə ABŞ Konqres kitabxanasına daxil olmuşdur.

Ümummmili lider Heydər Əliyevin ABŞ Konqres Kitabxanasına Azərbaycan dilində daxil olan sonuncu əsər “Əliyev, Heydər. Azərbaycan SSR /Heydər Əliyev.- Bakı: Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatı, 1983.- 188 s.” adlanır. Əsər 1983-cü ildə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında nəşr olunmuş, 1990-cı ildə ABŞ Konqres Kitabxanasına daxil olmuşdur.

Konqres Kitabxanasında ümummmillil lider Heydər Əliyev haqqında Azərbaycan dilində yazılmış 33 əsər mühafizə olunur. İlk belə əsər “Azərbaycan-Özbəkistan: dostluq daima yaşayır və möhkəmlənir: Özbəkistan prezidenti İslam Kərimovun Azərbaycana rəsmi səfəri /Tərt. N. Həsənzadə, O. Sadiqov.- Bakı: ŞərqQərb, 1996.- 77 s.” adlanır və 1997-ci ildə Konqres Kitabxanasının fonduna daxil olmuşdur. Sonuncu əsər isə “Qasimov, Ədalət. Heydər Əliyev və Naxçıvan Muxtar Respublikası: sənədlər və materiallar toplusu (1969-1982-ci illər).- Bakı: Turxan, 2020.- 399 s.” adlanır. 2021-ci ildə Konqres Kitabxanasının kolleksiyasına daxil olmuşdur.

Ümummmili lider Heydər Əliyevin ABŞ Konqres Kitabxanasının kolleksiyasında rus dilində yazdığı 4 əsəri mühafizə olunur. Bu əsərləri araşdırsaq görərik ki, Konqres kitabxanasının fonduna rus dilində daxil olan ilk əsər “Алиев, Гейдар. Боевые задачи партийной организации Азербайджана /Гейдар Алиев.- Баку: Азерб. Гос. Изд., 1978.- 96 с.” adlı əsərdir. Əsər 1978-ci ildə Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında çap olunmuş və 1979-cu ildə Konqres Kitabxanasının fonduna daxil olmuşdur.

Konqres Kitabxanasına müəllifin rus dilində daxil olan sonuncu əsər isə “Алиев, Гейдар. Советский Азербайджан /Гейдар Алиев.- Москва: Изд-во пол. Лит., 1982.- 174 с.” adlı əsərdir. Əsər Moskvada 1982-ci ildə nəşr olunmuş və 1983-cü ildə Konqress kitabxanasının kolleksiyasına daxil olmuşdur.

Heydər Əliyev haqqında rus dilində yazılmış 3 əsər kitabxananın fondunda saxlanılır. İlk belə əsər “Караулов, А. Вокруг Кремля: книга политических диалогов /Андрей Караулов, Гейдар Алиев.- Москва: Новости, 1990.- 374 с.” adlı əsərdir. Əsər 1990-cı ildə Moskvada nəşr olunmuş və 1993-cü ildə Konqres kitabxanasının fonduna daxil olmuşdur.

Kitabxananın fonduna rus dilində daxil olan sonuncu əsər isə “Политика Гейдара Алиева: толерантность (вступления, речи, встречи, поздравления) /Отв. за изд. С.Салахлы (Аран).- Баку: Нурлар, 2018.- 423 с.” adlanır. Bakıda “Nurlar” nəşriyyatında çap olunmuşdur.

ABŞ Konqres Kitabxanasının fondunda Ümummilli lider Heydər Əliyev haqqında ingilis dilində yazılmış 6 əsər mühafizə olunur. İlk belə əsər “Global horizons: President Aliyev's visit to the USA /Edt. B.Blair.- Sherman Oaks, CA: Azerbaijan International, 1997.- 68 p.” adlanır. Araşdırma nəticəsində sonuncu əsərin “Akhundova, Elmira. Return.- Baku: TEAS Press, 2017.- 663 p.” adlı əsər olduğu müəyyən olundu.

ABS Konqres Kitabxanasının fondunda Heydər Əliyev haqqında türk dilində cəmi bir əsər mühafizə olunur. Bu əsər “Ülkü, İ. Kızıl yıldızdan hilâlə: Haydar Aliyev'in fırtınalı hayatı /İrfan Ülkü.- İstanbul, 1993.- 73 s.” adlanır. 1993-cü ildə İstanbulda nəşr olunmuş, 1996-cı ildə Konqres Kitabxanasının kolleksiyasına daxil olmuşdur.

Nəticə olaraq qeyd etmək lazımdır ki, dünyanın ən böyük kitabxanalarından biri olan ABŞ Konqres Kitabxanasında Ümummilli lider Heydər Əliyevin əsərlərini araşdırarkən belə qənaətə gəlmək olar ki, dünyaca ünlü şəxsiyyət olan Heydər Əliyevin bu kitabxanada qələmindən çıxan 8 əsər, 47 əsər isə müxtəlif dillərdə haqqında yazılmış mənbələrdir. Qarşıda duran əsas vəzifə Ümummilli lider Heydər Əliyevin dərin məzmunlu əsərləri və onun haqqında yazılmış mənbələrlə ABŞ Konqres Kitabxanasının fondunu zənginləşdirməkdən ibarətdir.

## Ədəbiyyat

1. Aslan, K. Dünya kitabxanalarının tarixi:Dərslik. 2 hissədə. H.2. XVII əsrin ikinci yarısından XXI əsrin əvvəllərinədək.- Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2010.- 448 s.

2. Heydər Əliyev: biblioqrafiya /Layih. rəhb. Ə.Qarayev; tərt. ed.: M.Vəliyeva, M.İbrahimova, A.Hüseynova; elmi red. K.Tahirov; red. G.Səfəraliyeva.- Bakı, 2018.- 680 s. (“Azərbaycanın görkəmli şəxsiyyətləri ser.)

3. <https://www.millikitabxana.az/publications/publications-of-the-library?date=2018>

4. <https://www.los.gov/about/general-information/2010at>

5. [https://az.wikipedia.org/wiki/Konqres\\_Kitabxanas%C4%B1](https://az.wikipedia.org/wiki/Konqres_Kitabxanas%C4%B1)

## **National leader Heydar Aliyev's works in the US Library of Congress**

**Summary:** *In the thesis, the works of National leader Heydar Aliyev which is available in the US Library of Congress and the sources written about him are investigated and involved in the research.*

**Key words:** *political figure, national leader, information, congress, library, law, innovation, information flow, national library, conference.*

## **Произведения общенационального лидера Гейдара Алиева в Библиотеке Конгресса США**

**Резюме:** *В тезисе рассматриваются и привлекаются к исследованию произведения общенационального лидера Гейдара Алиева, имеющиеся в библиотеке Конгресса США, и источники, написанные о нем.*

**Ключевые слова:** *политический деятель, общенациональный лидер, информация, съезд, библиотека, закон, инновации, информационный поток, национальная библиотека, конференция.*